

Dybbøl- og Broagerpræsten Kristen Karstensen.

Af Georg Himmelstrup.

Erklæring fra Dybbølboerne.

Det var klart for Tillisch, at Bestyrelseskommissionen ikke kunde udøve sin styrelse af hertugdømmet Slesvig i kongen af Danmarks navn med den danskfjendtlige embedsskare, som den provisoriske regering havde indsat i forsommeren 1848, da alle kongetro embedsmænd var fordrevne. Tillisch tager derfor straks fat paa at faa disse forhold ændrede. Blandt de juridiske embedsmænd var der mange modstandere. Af præsterne viste det sig, at der var omtrent 200, som stillede sig saa fjendtlig, saa det vilde være meningsløst at beholde dem i embederne. Af lærerne var der over det halvhundrede, som var af samme sindelag.

Naar pastor Karstensen i over et fjerdingaar maatte vente forgæves paa at blive genindsat i sit embede, da var dette langt fra et særligt enestaaende tilfælde. Tillisch kunde, kun med den største besvær overvinde Eulenburgs modstand mod at faa de fordrevne embedsmænd indsat igen. Den dansksindede befolkning ventede sig en hurtigere afgørelse i dansk retning af den styrelse, der officielt havde meddelt, at den styrede landet i kongen af Danmarks navn. Men man saa, at de provisoriske præster sad maaned

efter maaned i embederne, og provsterne Rehhoff og Prahls vedblev at styre præstemodstanden i næsten 5 maaneder, thi først langt ind i Januar 1851 lykkedes det Tillisch at faa disse to kraftige førere afsatte fra deres embeder.

Det var langtfra kun provisorisk indsatte præster, det gjaldt at fri sognene for, thi der var tyske præster i stort tal, valgt paa lovlig vis før 1848 af selve befolkningen, og indsat af vor statsstyrelse. Der fandtes næppe en snes dansksindede præster i hele Nord- og Mellemslesvig. Det store antal danskfjendtlige præster havde i Bestyrelseskommissionen ikke alene halvparten af styrelsen, men i tvivlspørgsmaal — og af saadanne lavede Eulenburg mange — holdt opmanden, Hodges, oftest med Eulenburg. Imidlertid lykkedes det dog i tiden fra 25. Aug. 1849 til Istedsejren den 25. Juli 1850 at faa afsat saa mange af de danskfjendtlige præster, saa slesvigholstenerne fandt sig ilde tilmode derved. Mange af præsterne fandt det klogest selv at forsvinde, og især var der mange, der stak af sammen med den slagne Istedhær. Man læste nu i tyske blade mange voldsomme artikler om, hvor forfærdeligt kirken og kristendommen blev vanrøgtet i det stakkels Slesvig.

Vi læser om, hvorledes »vilkaarlighed og haarsynes at have parret sig i denne Bestyrelseskommissions voldshandling. Dette uvæsen, denne forhaanelse af vor kirkes rettigheder tror vi nu ikke længere at turde se paa med Tavshed, uden at vi forsyn-der os mod kirken, eftersom vi nærmest er kaldede til at værne om dens ære og værdighed. — Vi anser os for Gud og vor samvittighed forpligtede til at nedlægge protest herimod.« 8 præster fra Aabenraa provsti havde underskrevet.

I en anden artikel staa der: »Maalet er fuldt, aldeles fuldt. Som Kristi kirkes tjenere protesterer vi formelig og højtidelig imod alle de forholdsregler, ved hvilke menighederne krænkes paa det groveste i deres helligste rettigheder, og dyrebareste goder, ved hvilke præster og lærere lovstridigt og voldsomt fjernes fra deres embeder, og andre indsættes i deres sted; ved hvilke Guds huse bliver øde, skolerne lukkes, og ungdommen overgives til forvildelser og hele den kirkelige bestyrelse i Nordslesvig forstyrres og gøres umulig«. Der stod endog med en henvisning til Ps. 80, 14, at »de tomme gudshuse rodedes øde af vilddyr.«

Saadanne skrivelser vilde sognenes dansksindede befolkning ikke lade staa upaataalt. I de første maa-
neder af 1850 indsendtes der takadresser til Bestyrelseskommissionen med hundreder af underskrifter. Fra Oksenvad—Jels med 150 navne, fra Fjelstrup med 133, fra Tyrstrup med 207 navne. Man takker ikke alene, fordi sognets rigtige præst er kommen igen, men ogsaa fordi man i denne regeringshandling finder en beroligelse og borgen for, at kongens magt igen repræsenteres af de højbaarne regeringsherrer, »saa lydighed og orden maa træde i stedet for den vilkaarlighed og tøjlesløshed, som vort kære Slesvig desværre saalænge har været hjemsøgt af«. I slutningen af Marts sendte 26 nordslesvigske præster en tak- og tillidsadresse, til Bestyrelseskommissionen.

Den 23. Marts 1850 stod der i »Den danske Slesviger« en erklæring, som med 110 bosiddende mænds navne i Dybbøl sogn afsendtes til Bestyrelseskommissionen i Flensborg. En genpart af denne erklæring tilsendtes »saakaldte superintendent hrr. Nielsen

i Slesvig til oplysning om hans vildfarelse angaaende de kirkelige forhold i Nordslesvig«.

»I flere tyske blade er der flere gange i den sidste tid opløftet høje klageraab om den store uret og vold, som Guds kirke her i Nordslesvig har maattet lide derved, at landets regering har givet menighederne deres gamle præster tilbage. Man har søgt at skaffe den mening indgang, at de med oprøret sympatiserende præster overhovedet levede i den bedste forstaaelse med menigheden, naar kun ikke det djævelens redskab propagandaen (jfr. »Altonaer Mercur« Nr. 45), stillede sig imellem og forgiftede deres sjæle. Og navnlig har man ogsaa (jfr. provst Nielsens opfordring i anledning af provst Rehoffs embedsentledigelse s. bl. Nr. 22) ladet sig forlyde med, at samtlige de vedkommende menigheder Dybbøl, Fjelstrup, Jordkær, Broager, Ulderup osv. vilde optræde imod Bestyrelses-Commissionen og udtale sig til gunst for de af samme afskedigede præster.

Vi undertegnede medlemmer af Dybbøl menighed finde os herved foranledigede og opfordrede til at fremkomme med efterfølgende erklæring: »Dersom nogen siger, at Guds rige og Kristi kirke her har lidt vold og afbræk derved, at vi have faaet vor gamle præst og sjælesørger tilbage, saa taler han løgn, og der er ikke sandhed i ham. Tværtimod, skal der tales om vold imod Guds rige og afbræk for Kristi kirke her i vor menighed, da blev saadan forøvet den gang, da den provisoriske regering berøvede os vor gamle præst og skikkede os i hans sted en anden, som vi ingen tillid havde til, og som kaldte dem venner, som vi kaldte fjender. I hans, den provisoriskes, tid stod Guds hus tomt, og sakramentet blev

forsømt. Kirkevæsen, fattigvæsen og samtlige sogneanliggender, hvori præsten skulde deltage, besørge- des uden hans deltagelse, altsammen fordi ingen vilde have med ham at gøre; men saa snart vor gamle præst blev givet os tilbage, sporedes en glædelig for- andring, da blev Guds hus fyldt, Herrens ålter tal- rigt besøgt, og sognets anliggender bragt i orden. En- hver kom ham imøde med tillid og fortrolighed.

Hvad der dernæst tales om fremmed indblanding og propagandistisk indvirkning, hvorved den gode forstaaelse mellem menigheden og dens med oprøret sympatiserende præster skulde forstyrres, forstaar vi ikke rigtig. For os stiller sagen sig saaledes: Vi kunne ikke andet end betragte kongens fjender som vore fjender; vi anser Danmark som vort fædreland og Tyskland som et fremmed land; og dette er noget, som ingen fremmed har lært os, men som vi har lært af vore fædre og mødre og indsuget med modermæl- ken. Vi anser selvfølgelig ogsaa den bevægelse, som i foraaet 1848 udbrød i Kiel og Rendsborg, og for hvilken den provisoriske regering stillede sig i spid- sen, som et oprør imod kongen og fædrelandet. Naar nu den, der er sat os til præst og sjælesørger, er af ganske anden og aldeles modsat mening, naar han kalder kongen vor fjende, Danmark et fremmed land og Tyskland vort fædreland; naar han siger, at kon- gen er oprøreren, og Reventlow og Beseler er den rette regering her i landet; naar han endvidere kal- der dette at holde sin ed, hvilket vi efter Guds ord og vor samvittighed ikke kunne anse for andet end at bryde den: da mene vi, at det er en naturlig, ja uund- gaaelig selvfølge, at der ingen tillid kan være mel- lem menighed og præst. I dette tilfælde har vi navn-

lig været i henseende til vort forhold til den præst, som den provisoriske — og Fællesregeringen til sin tid havde sat os; og vi erklærer, at vi i denne henseende ikke kunde have tænkt eller følt anderledes, om han endogsaa havde været hos os som præst før oprørets udbrud.

Hvad dernæst til slutning angaar den protest og erklæring, som man har ladet sig forlyde med, at ogsaa vor menighed skulde have i sinde at fremsætte imod den handling af Bestyrelseskommissionen, hvorved vi have faaet vor gamle præst tilbage: da vide vi nok om protester og erklæring til sin tid her i menigheden, men det var ikke imod vor gamle præst, det var tværtimod for ham; det var protester imod hans uretfærdige afskedigelse og begæring om at faa ham tilbage. Med saadant et andragende indkom vi først til Fællesregeringen og siden efter til Bestyrelseskommissionen. Hvad Fællesregeringen nægtede os, det har vi nu været saa lykkelige at opnaa ved Bestyrelseskommissionen. Vi føle os Bestyrelseskommissionen takskyldig, fordi den har ladet os vederfares retfærdighed, fordi den ved at gengive os den sjælesørger, til hvem vi have tillid, og under hvis virksomhed Guds gerning har god fremgang iblandt os, har sørget for vort vel og vist sig at have et hjærte for os.

Det er vor mening og erklæring i denne sag, og ingen som helst fremmed indblanding, hverken herfra eller derfra, har fremkaldt eller kan forandre saadan vor mening.«

Dybbøl menighed i Marts 1850.

Fischers blad i Aabenraa, »Freia« meddeler, at kirkebesøget var bleven langt bedre end, mens de

paatvungne præster sad i embederne. Fra Dybbøl meddeles, at i de 13 maaneder, pastor Axelsen var præst der, var der kun 95 altergæster. De to første søndage, Karstensen holdt gudstjeneste, var der 226 altergæster.

Det tyske medlem af Bestyrelseskommissionen har sikkert gennem de modtagne takadresser kunnet indse, at de tyske blades meddelelser om præsteforandringerne ikke havde videre med sandheden at bestille, mens Tillisch har glædet sig inderlig over disse tilkendegivelser.

1850.

Hærene stod for tredje gang kampberedte overfor hinanden. Denegang ikke Preusserne. Med Berlin var der sluttet en »simpel fred« 2. Juli 1850. Men en slesvig-holstensk hær, rigelig understøttet fra adskillige tyske stater, var først i Juli rykket mod nord fra Holsten gennem Sydslesvig. Vor hær var gennem Nordslesvig og fra Als draget mod syd, og den 23. Juli stod begge hære overfor hinanden ved Isted, en milsvej sydfør Flensborg. Den følgende dag begyndte kampen, men den 25. Juli stod selve slaget, som blev den blodigste kamp i de tre aar. I vild flugt blev fjenden drevet sydpaa.

Denne sejr bragte mangt et herligt digt frem. Dybbølpræsten maa ogsaa være med i det sangkor. I Berlingereren har vi et fornøjeligt digt af ham paa otte vers i kæmpevisestil om »Slaget ved Isted«:

Hrr. Willisen drager til Isted frem,
og slaar han der sine lejre.
Nu skal vi følge de danske hjem
og vinde drabelige sejre!

Og lyster os dansken at gæste her,
 det skal han vel fortryde.
 Vi meje ham ned med det skarpe sværd
 og lade hans hjerteblood flyde.

Til højre vand — og skov foran —
 og mose til venstre side,
 og vældige volde med tand ved tand:
 lad komme, hvem han tør bide!

Og kunde han flyve som fugl i sky,
 end i luften vi ned ham knalde!
 Før dansken skal komme til Slesvig by,
 før skal himlen til jorden nedfalde!

Saa staar slaget, og sejren vindes.

Hav tak, du Herre! som var vort skjold,
 du gav os sejr at vinde!
 Beskærm os stadig mod tyskens vold,
 som du skærmed os dennesinde!

Er dette digt noget spøgefuldt, da er dette ikke tilfældet med de to mindedigte, som kort tid efter stod i »Fædrelandet«: over kaptajn Kranold og over premierløjtnant Vilh. Blom.

I foraaaret 1849 var kapt. Kranold med hæren i Sundeved, men resten af denne sommers felttog var han adjutant ved generalkommandoen paa Als. Han opholdt sig meget i Ulkebøl og udtalte da, at hvis han faldt i denne krig, ønskede han at blive jordet paa et af ham selv nærmere betegnet sted paa kirkegaarden ved siden af den svenske frivillige Lejonhufvud, der faldt 5. Juni 1848 i Dybbølkampen. I slaget ved Isted 25. Juli 1850 var kapt. Kranold stabschef hos oberst Baggesen. Under den voldsomme kamp i Stolk var forvirringen en tid saa stærk, at det ikke var muligt at blive klar over stillingen. Da

sporede Kranold sin hest og fo'r ind i linjen for at faa klarung over forholdene. Dette modige ridt kostede ham livet. Hans lig førtes ikke til kæmpegravnen i Flensborg, men til det sted, han selv havde ønsket at hvile paa Ulkebøl kirkegaard.

Der sank en stjerne fra Nordens pol
gennem nattens dæmrende vang.
Over Istedmark, som en funklende sol
den straalte for sidste gang.

O Kranold! Du alle hjerters lyst!
med den barnlig-trofaste sjæl,
med det flammende mod i stridens dyst,
du har sagt dit sidste farvel.

Som et lyn over stridens mark du fo'r,
det buldrede skud i skud,
da sluktes dit lys, du segned til jord,
og din sjæl gik hjem til sin Gud.

Fjenden stormed over Stolk,
Højt det sukker gennem dalen:
Trepka ligger død paa valen
spredt i flugt er vore folk.
Kugler hvine, bøsser knalde,
røgen staar som tordensky
ud af hvert et hus i by;
hobevis de slagne falde.

»Bliv dog, bliv! o gaa der ej!
her vi dog en stund maa vige,
kampen her er for ulige,
og den vej er dødens vej!«
Men du styrted dig i vrimlen
klynget til din ganger fast,
brød i baalet ind med hast
mellem vilde fjenders stimlen.

»Fremad, frem! til stormens dyst!
ej tilbage! fremad! fremad!

Kun med sejr gaar vi hjemad.
 Ind paa fjenden, bryst mod bryst!
 Men din raske gang vakler,
 dødens bud henhvisle brat, —
 og du sank i dødens nat
 mellem røg indhyll'de fakler.

Som i livet, saa i død —
 ridderlig i aand og sæder,
 vej du dig til evig hæder
 med dit blanke værge brød.
 Forrest stod du blandt de kække,
 og med vemodssuk og savn
 tegne vi dit hædersnavn
 i den første helterække.

Sorgopfyldt ved gravens rand
 riste vi dig denne rune.
 Sødt dit støv i graven blune!
 Og din ros gaar vidt om land!
 I det stolte hædersfølge
 over jord med frydfuld hu
 sejrskront du færdes nu; —
 men vi kan vor sorg ej dølge.

Vilhelm Blom blev ikke 24 aar, da han faldt paa valpladsen. Man havde ventet sig meget af denne poetisk rige natur. Som militær viste han betydelige evner. Efter at have gjort tjeneste ved hæren i 1848 og 49 blev han premierløjtnant ved 12. bataillon hos hans faders gode ven, oberst Læssøe. Den 25. Juli førte han sine skytter frem til Grydeskoven, passet mellem Istedsø og Langsø. Der faldt han. Det var hurraet fra disse skytter, som frydede oberst Læssøe, da han, dødelig ramt af en fjendtlig kugle, søgnede ned af sin hest.

Karstensen har i »Fædrelandet« 14. Novbr. 1850 følgende digt om Vilhelm Blom:

Vaabenhøsten var tilende.
Danmarkssønner atter stod
med det blanke sværd i haanden
og i hjertet trøstigt mod.
Ind fra Nørrejyllands grænse,
ud fra Als'es skansekystr
strømte vore raske gutter
frem til kamp og vaabendyst.

Fyrig i begejstrings lue,
munter, som det gik til dans,
kampbegærlig, vis paa sejren
og paa laurens lyse krans, —
mellem flokken gik en yngling,
inden i hans hjerte sang,
og en strøm af klare tanker
dybt fra sjælens indre sprang.

Vilhelm Blom! vi saa dig drage
paa din lyse vej forbi.
Ak; nu har vi kun dit minde!
ej tilbage gik din sti.
I det store blodbadsstævne
tæt ved Istedvandets bred,
hvor du stævned frem i kampen,
standsede dine raske fjed!

Bag der laa de slagtes skare,
foran gik det lyn i lyn;
men du gik kun trøstigt fremad
ænsede ej det rædselssyn.
Ak! da ramte dødens pil dig!
og den rige fremtids skat,
som din stærke aand forjættede,
bort den svandt som lynet brat.

Støvet vilde du afryste,
både sjælen i bedrift,
aanden drage frit og muntert:
skrev du i din sidste skrift.
Nu har støvet du for evig
rystet af dig, og din sjæl
aander frit i frihedshjemmet,
bader sig i lysets væld.

Ak, men sorg vort hjerte tvinger;
 her vi dig ej mere ser,
 og din aands de stærke vinger
 her sig ikke hæve mer!
 Dog dit minde bliver blandt os,
 og din raske daad og gang
 tit besøge skal vort hjerte,
 og genklinge i vor sang.

Disse mindedigte hører ikke med til den sangskat, som endnu lever i vort folk, de er i tidens løb bleven glemte. Men fra samme tid har vi af ham et digt, som har overlevet disse og fremdeles vil høre med til vort folks bedste fædrelandssange, det er »M o d e r s m a a l e t s s a n g«.

»Længe nok har jeg Bondepige været,
 sidde paa Tærskel og spundet paa min Ten,
 længe nok har hun, tyske Frøken, blæret
 sig i mit Sæde, og jeg gnavet Ben.
 Nu vil jeg glad
 sidde, hvor jeg sad,
 fremmest vil jeg gaa i de dansendes Rad.

Mindes jeg kan, i hedenfarne Dage
 Silke jeg sled i min Moders Rosengaard.
 Rundt om mig sværmed Riddersvende strage,
 jeg gik med Guld og Perler i mit Haar.
 Dronning jeg var,
 Kronen jeg bar
 statelig i Dansen hos Konning Valdemar.

Ak, men da maatte jeg onde Dage friste;
 Sorte Grev Henrik min Husbond fangen tog;
 ind over gennembrudt Gærde sig mon liste
 vendiske Bander, og stedse frem de drog;
 bort man mig smed
 i Trælstuen ned;
 tyske Frøken dansed i Dannerkvindens Sted.

Ikke til Hove stedes mer jeg turde,
 næppe hos Bonden man mig undte Ro;
 Haardhed jeg led, og vaanded mig jeg gjorde,
 naar man mig stødte og traadte mig med Sko.

Bonden min Ven
 blev dog igen,
 græd med mig i Stilhed mangan Aften hen.

Dagene skifte nu — Gudskelov, de skifte!
 atter i Højeloftssale tør jeg staa.
 Slag vel end vanker af tyske Frøkens Vifte,
 stolt hun end stritter, vil ej afvejen gaa.

Men trods al Strit
 siger jeg frit:
 Dannerkvinden danser af Kredsen dig om lidt.

Længe nok har jeg Bondepige været,
 siddet paa Tærskel og spundet paa min Ten;
 længe nok har hun, tyske Frøken, blæret
 sig i mit Sæde og jeg gnavet Ben.

Nu vil jeg glad
 sidde, hvor jeg sad,
 fremmest vil jeg gaa i de dansendes Rad.

Sangen er offentliggjort i »Berlingske Tidende«
 24. September 1850.

Der er jubel i dette digt. Nu efter Istedslaget
 er dansken i Sønderjylland endelig fri for tyskens
 herredømme. Der er grund til at være ved frisk mod;
 thi selv »om slag vel endnu skal vanke af tyske frø-
 kens vifte«.

»siger jeg frit
 tyske frøken dances af dansen om lidt«.

Rigtigt er det, hvad der fra kyndig side er sagt,
 at vi her har »en af de ypperste sange med Slesvig
 til emne, som nogensinde er skrevet«. For adskilli-
 ge aar siden var denne sang mere kendt, end den se-

nere blev. Grunden dertil er næppe vanskelig at faa øje paa. Man syntes slet ikke, den passede til tiden efter 1870. »Nederlagets børn« tør ikke bruge saadanne frejdige ord! Skønt denne sang havde sin fulde historiske og nationale berettigelse, lægges den dog til side, hvad ikke var rigtigt. Den maa vel igen komme til sin ret, thi baade historisk og nationalt set bør den være os kær.

I hertugdømmet Slesvig var den tyske pietisme tidlig trængt frem, grundet paa det halv- og heltyske forhold, som den slesvigske styrelse stod i til Holsten og Tyskland. Denne religiøse retning trængte i sin tyske dragt og sit tyske sprog ind i mange kredse i hertugdømmet Slesvig, thi de hertugelige godsbestyrelser gjorde alt muligt for at fremme forbindelsen med Tyskland, og de kongelige godsbestyrelser fulgte troligt efter. Selve det religiøse i den tyske pietisme fandt ikke videre hjemsted paa de adelige godser, men fortyskningen kunde fremmes derved. Fra det 17. aarhundrede søgte man gennem kirkerne at fremme fortyskningen af menighederne, hvad dog kun lykkedes meget lidt i den nordlige halvdel af landet.

Den religiøse retning, der fik mest betydning for befolkningen, var »Brødremenigheden« fra Herrnhut, senere fra Kristiansfeld. Gennem udsendinger gjorde »de mæhriske brødre« en betydningsfuld gærning i flere sogne i Sundeved. Allerede 1734 var der fem »brødre«, der tog bolig i Ringenæs, hvor præsten var glad for deres virksomhed. Hertugdømmets generalsuperintendent Conradi, en østprøjsjer, var meget glad for disse folks virksomhed, han skal engang have sagt til en modstander af dem: »Hvo, som rører ved de mæhriske brødre, rører ved min øjesten«. De

fleste præster var fra universitetet i Kiel. I sidste halvdel af aarhundredet fik rationalismen megen magt der. Præsteuddannelsen blev stærkt paavirket deraf. Den hernhutiske forkyndelse mødte ofte stor modstand. Særlig var mange præster forbitrede over de religiøse forsamlinger, og fra prædikestolen »advarede de folk mod falske profeter og mod de ulve, der gik omkring i faareklæder«.

Hvad angaar det religiøse liv i Dybbøl fra godt et hundrede aarstid, før Karstensen blev præst der, da havde forholdene til sine tider været meget sørgelige. I aarene 1738 til 1753 var Desenius sognets præst. Han var meget drikkfældig, og sviregilderne i præstegaarden var meget bekendte. Det lader dog ikke til, at det var selve sognets folk, præsten svirede med, det var høje herrer ovre fra Augustenborg, hvor han tidligere havde været hofpræst. Degnen hørte med til selskabet. Hvad kirkesproget angaar, da var Dybbøl ikke værst stillet, thi da kirken sammen med godset Sandbjerg hørte til grevskabet Reventlow, var den ikke saa udsat for fortyskning, som andre sognekirker var. Dog paa tysk skulde der prædikes af og til. I kirkebogen meddeler Desenius i 1750, at der »zur beibehaltung der deutschen sprache« blev prædikeret paa tysk adskillige gange. Det lader altsaa til, at det har været trangt for det tyske sprog der i sognet, siden man fandt det nødvendigt at benytte prædikestolen til opretholdelse af dette sprog. Det gamle danske kirkeritual brugtes af Desenius.

Da denne præst døde 1753, skulde sognets folk altsaa til at vælge en ny præst, men kirkepatronen, herren paa Sandbjerg, har vist ikke haft rigtig tillid til beboernes kirkelige sans, thi han indstillede slet

ikke tre af ansøgerne til prøveprædikener og menighedens valg, men han afgjorde valget selv ved at udnævne Hans Balsløv til sognepræst. For dette brud paa skik og lov fik han en alvorlig irettesættelse af kancelliet. »Det blev patronatet alvorlig betydet, for fremtiden ordentlig præsentere og lade menigheden vælge«. Pastor Balsløv var en meget alvorlig og dygtig mand. Fra nabosognene tyede flere til Dybbøl kirke, der vidste de, at de kunde faa »en sand forkyndelse af Guds ord« at høre. Den drikkfældige degn sad adskillige aar efter i embedet, han gav megen forargelse, pastor Balsløv døjede meget med ham. I 11 aar lød denne Mands forkyndelse i Dybbøl kirke til opbyggelse for mange. De følgende to præster har næppe sat sig videre spor.

I 1839 kom pastor Kristen Karstensen. Han faar af udenforstaaende som af sognets folk et særdeles godt lov. Han er omtalt som en mand med skarp, klar forstand, en født jurist. Dog er der hverken skriftlig eller mundtlig noget som helst, der tyder paa »juristeri« hos Karstensen. Hans præstelige virksomhed i Dybbøl og fra 1857 i Broager er mange ældre folk glade for at drage frem i mindet. Hans forkyndelse var saa personlig. Han var ofte stærkt bevæget, naar han prædikede. Han var en god mand, saa jævn og ligefrem, de syge besøgte han saa ofte, han kunde tale med dem om alt, det var saa let at faa en samtale med ham om, hvad der laa os paa sinde. Han forstod os saa godt, vi havde saadan tillid til ham. Jeg har aldrig hørt en, der har dadlet ham, han var saa afholdt baade i sin daglige færd mellem os, og naar han prædikede for os. Saadan siger ældre folk i sognene om ham endnu.

Som foran fortalt syntes det vanskeligt for ham i fyrrerne rigtig at faa de ældre til at følge hans forkyndelse. Men med de unge, med konfirmanderne, gik det bedre. Der lever endnu adskillige, som har gaaet til konfirmationsforberedelse hos ham. En af disse husker, at han en dag sagde: I kender jo nok, børn, at naar man tilsaar en mark, saa kan det saa ofte ske, at mangt et korn kan komme til at ligge under en stor, haard jordknold, og saa kan kornet ikke komme til at spire, jordknolden skal først slaas i stykker. Se saadan er det med mange af de ord, jeg siger til jer her og ved andre lejligheder, der ligger en jordknold og hindrer spiringen. Men saa kan det ske, at jordknolden bliver opløst, sol og vind og meget andet kan faa bugt med den, saa først kan frøet komme til at gro; ordet, der har ligget maaske længe, kan saa leve op og blive til glæde og velsignelse for det menneske, som har bevaret det.

Karstensens samtale med konfirmanderne mindedes med glæde. Han fortalte træk af bibelhistorien, og hvor han havde bibelske billeder, benyttede han disse for bedre at stille det fortalte klart frem for børnene. Vers af Kingo og Brorson blev flettet ind deri, og vi lærte mange vers udenad. Han havde en god evne til at faa det enkelte barn til at tale med, og katekisation med os alle i flok brugte han ikke ret meget. Han blev let bevæget under sin tale med os, vi fulgte hans ord med stor opmærksomhed. Saadan sagde en gammel kone med synlig glæde til mig. Hun havde gaaet til konfirmationsforberedelse hos ham i Broager.

Det var skik dengang, at hvert barn fremsagde en selvvalgt salme paa konfirmationsdagen. Saa tog

Karstensen ofte et enkelt vers af salmen, omdigtede det og skrev saa sin kortfattede gengivelse af det paa vaccinationsattesten. En endnu levende kvinde har paa sin vaccinationsattest følgende vers:

»Herren, han staar dig stadig bi,
 hvad nød, hvad kamp du stedes i.
 Herren dig følge og selv holde vagt,
 at fast du maa staa i din daabs pagt.«

Dette vers var i tidens løb blevet hende saa kært. »Der kommer saa meget til en i livet, saa man har brug for de gode ord«. Sygdom havde ofte været haard ved hende, og saa havde hun rigtig været glad for verset. Ja, Karstensen var en god mand, sagde hun.

Hun havde som konfirmationssalme fremsagt Nr. 535 af »Evangelisk kristelig salmebog«. Det var andet vers, som Karstensens lille vers svarede til.

Staa dem, ja staa os alle bi,
 at vi vor pagt bevare!
 Hvad nød, hvad kamp, vi stedes i,
 dit navn os trygt forsvare!
 Hvor let forventes ej
 vi svage fra din vej!
 Ak skulde det os ske,
 Du fader! til os se!
 Kald os, led os tilbage!

En anden kvinde havde paa sin vaccinationsattest følgende vers:

»Herren, som din sjæl berørte,
 Herren, som dit løfte hørte,
 styrke dig, at tro du bliver
 og dig stadig ham hengiver.«

Selve salmen kunde hun ikke erindre, men dette vers, vidste hun, var salmens indhold, og ofte havde hun været glad for det.

I 1848 d. 24. Fbr. holdt Karstensen følgende lig-prædiken i Sottrup kirke over gaardmand Chresten Hanssen i Nørremølle: »Jeg ved vel, hvilke tanker jeg har tænkt over eder, siger Herren, nemlig fredstanker og ikke til ulykke for at skænke eder en fremtid og et haab«. Det er Herrens ord ved profeten til Israel i landflygtigheden (Jerm. 29,11), og disse Herrens ord være altsaa ledetraaden for det ord, som jeg nu vil henvende til eder, sørgende paarørende og deltagende venner! Jeg ved vel, hvilke tanker jeg har tænkt over eder, nemlig fredstanker. Ja vel, alle Herrens tanker er fredstanker, hvor kunne vi nogensinde tvivle derpaa? Sender han end modgang og trængsel, han tænker dog idel barmhjertighed og naade. Vi forstaar vel ikke altid hans tanker, vi begribe ikke altid, hvad han vil og har isinde med os, det tykkes os ofte at være til ulykke, hvad han tilsender og beskikker, men vil vi kun give os hen i hans vold og lade ham raade, da skal han visselig gøre det vel altsammen og give os paa det sidste efter vort Hjertes Forhaabning. Han, som nu er bortgangen fra os, hvis nedbrudte støvhytte vi nu har overgivet til gravens hvile, har tilvisse erfaret og sandet det mange gange, medens han var her i dette udlændigheds land, og erfarer og sander det nu i højere og dybere maade i det himmelske fædreland hisset. En sjælden velsignelse var udbredt over hans jordiske gerning; af det saare lidet, han begyndte med, blev der efterhaanden saare meget og overflødigt; nu vel, det maa ikke forties, at han med en sjælden virksomhedsaand og mønsterværdig flid og troskab har varetaget og forvaltet, hvad der blev

ham betroet. — Men dog, at hans virksomhed og husholderiskhed havde saadan en fremgang, var ledsaget med en saadan velsignelse, mon det var hans eget værk, mon han selv erkendte det derfor? O tilvisse, ingen var villigere til at erkende det for at være, hvad det var, end han selv: det var Herrens fredstanker over ham! Hvor ofte har han ikke med ydmyg tak og tilbedelse bekendt dette baade for Gud og for mennesker. En sjælden lykke var bleven ham tildel i hans huslige forhold. En sjælden trofast, brav og elskelig hustru var givet ham til ledsagerinde, deres hjerter var forenede i den inderligste kærlighed. — — — En talrig og velsignet børneflokk opvoksede omkring dem i Herrens tugt og formaning, og tilfredshed og glæde boede stadig iblandt dem. — — —

Ogsaa i prøvelser var han velsignet af Herren og erkendte Herrens fredstanker over sig. Hvor tungt følte han ikke Herrens haand over sig i de mørke sorgens dage, da hans saa inderlig elskede hustru toges fra ham, fredstanken i dette skilsmisens mørke, hvor svær var den ikke at finde! Og dog tror jeg og ved, at han efterhaanden fandt, hvad han søgte.

Medens den hedengangne nu frydes for Guds trone og synger den ny sang, det evige halleluja for lammets stol, da er sorg og savn og skilsmisens bitre smerte nu bleven eder til del, I hans efterladte børn og slægt. Det var eder en trøst i smerten over eders moders tab, at I dog endnu havde eders fader tilbage, at I kunde gaa hen til ham og udøse eders hjerter for ham. Ak, nu er ogsaa han borte,

eders saa inderlig elskede fader, eders saa trofaste støtte og raadgiver i alle eders anliggender. Hvor skulle I her faa forklaring og finde Vej til Herrens fredstanker?

Jeg ved vel, at mangen en vilde vel mene og sige, at I maa kunne have let ved at trøstes, navnlig naar I ser hen til, hvad den hedengangne har efterladt eder. Jeg vil spare eder for saadan at tale, for saadanne spottegloser. Den har aldrig haft fader eller moder eller været søn eller datter i ordets rette forstand, hvem saadant noget har kunnet trøste over tabet af de elskede. — — — Glemmer ikke de mange kærlige formaninger og anvisninger, som I har modtaget gennem de hedengangnes mund og eksempel. Glemmer for alting ikke eders faders sidste ord og det salige glædessyn, som blev ham tildelt i den sidste time! Herren vil være med eder allesammen, som har været med den hedengangne; som han har velsignet og tænkt fredstanker over ham, saaledes vil han ogsaa velsigne og frede om eder; som han har holdt ham oprejst og styrket ham i de genvordigheder, i hvilke han prøvedes her i udlændighedslandet førend sin hjemgang, saaledes vil han ogsaa trøste og styrke eder og holde eder oprejst baade nu og i fremtiden, saafremt I kun holde eder til ham og drage næring af den sande livskilde, som er det guddommelige ord og forløsningen i Kristus. Nu have I baade fader og moder hisset øppe, lad det være eder et drag og et baand mere til det himmelske fædreland! tyder saaledes Herrens tanker, og det skete skal da ikke blive eder til ufred men til fred.

Nu staar den hedengangne for sin dommer, hvem ved, naar ogsaa vi skulle stedes til doms. Herrens fredstanke, den han beseglede og bekræftede ved sin lidelse og død, har bragt ham fred, det haaber og tror vi sikkert, o der — i Kristi forsoning, der er der ogsaa fred for os at finde. Hvo som tørster, han kommer, og hvo som vil, han tager af livsens kilde uforskyldt. Skuer opad! enhver har jo nogen deroppe, som vinker og kalder, følger vejen, I kender den jo, og strider striden, den gode troens strid og fuldender løbet i Herren, saa skulle vi alle baade her og hisset erfare, at Herren udtænker og udfører alt paa det bedste og giver os tilslutning efter vore hjerters forhaabning. Amen.«

Der findes i familien flere afskrifter af denne ligtale. Hver af søskende fik sin. Disse afskrifter blev ofte taget frem ved familiesammenkomster og læst højt til opbyggelse og samtaler over religiøse tanker.

»Smaadigte« — Sangbogen.

Karstensens sange og smaaviser lød i gildeslag. Hjemstavns glæden kommer ofte frem, ikke alene i digtene om Als og Sundeved, men ogsaa, hvor vi faar en fædrelandssang. De fleste er lejlighedsdigte. Derved er de kommen ind i familierne, derfra bredt ud til andre hjem. I fyrreerne blev de i høj grad yndede hos befolkningen. Hvad vor bedste kender af det sønderjydske folk og land. H. V. Clausen siger om Alsingerne, at de har »en vis lyst til at give sig hen i øjeblikkelig stemning og i livsnydelse i selskabelig samvær«, synes Karstensens digte at bekræfte for os. Disse folkesange var maaske noget nær de eneste, som folket rigtig kendtes ved i de ti-

der. Hans venner havde opfordret ham til at lade disse digte trykke, men han mente ikke, de havde betydning ud over en del venner og kendinger. Naar han alligevel i 1849 udsendte en samling »Smaadigte«, var det alene for muligen ad den vej at skaffe en lille skærv tilveje til hjælp for de mange af hans sognefolk, der havde lidt meget under krigens voldsomheder.

Sidste halvdel af denne samling paa 62 digte gælder særlig præstegerningen. Efter at han i 1839 er bleven præst i Dybbøl, er det særlig de religiøse digtninger, der viser os, hvad han gerne vilde forkynde. Ved ordinationen giver hans stemning sig udtryk i et digt med følgende slutning:

»Hav tak, o frelser! for din store naade!
 O lad den ogsaa hvile over mig.
 Ak, slet jeg kun forstaar mig selv at raade;
 o, hør min bøn, naar jeg anraaber dig!
 Oplys mig ved dit sandhedsord, det klare,
 og giv mig kraft, den rette vej at gaa!
 at til dit kald min gærning maatte svare,
 og efter livets daad jeg livet naa!«

I Karstensen »Smaadigte« findes der religiøse digte og salmer fra de første 10 aar i Dybbøl. Fra biskop Tetens 50 aars embedsjubilæum 1847 og fra lignende lejligheder er der adskillige digte af ham. Fra aarets tre store kirkehøjtider har vi tre korte salmer, hvoraf anføres:

Juleglæde og julebøn.

1.

Hosianna og Halleluja!
 nu har jeg sejr vundet!
 I Betlehem, i Betlehem —
 der er min frelse fundet!

Der fødtes lys i livets nat
 og trøst for al vor kummer.
 Der blev en sol paa himlen sat,
 som straal'er evig sommer!

2.

O kom, o kom, Du høje gæst!
 kom til vort hjertesæde!
 da blier det ret en julefest
 med himmellyst og glæde;
 da spirer blomst af vintersne
 og fryd af taaresukke, —
 ti al den skat, vi ønske se,
 er lagt paa Jesu vugge!

Paa mindstenen over de faldne fra Dybbølkampene 1848 paa Sønderborg kirkegaard skrev han:

»I stred som mænd for Danmarks gode sag
 og faldt med sejrens løv om blodig tinde.
 Nu favner eder evigheds dag,
 mens efterverdenen kranser eders minde.
 Hvor striden stod paa Dybbøls højder, hist,
 og her, hvor gravens stille fred sig breder,
 det danske folk til senest tid forvist
 valfarte skal med tak til Gud og eder.«

I en sang ved mindstenens indvielse d. 27
 Febr. 1849 staar der:

— — —

— — —

Moder kaldte sønners flok,
 stedt hun var i nød:
 bryst ved bryst de mødte
 og fjendens lanse brød.

— — —

— — —

Gud i naade til os se,
 skærme drot og land!
 Vi for Danmark stride
 som I til sidste mand.

Gravens fred dækker nu eders døde ben,
 men vor taare væder eders bautasten!

Denne samling »Smaadigte« fik en meget villig modtagelse i hovedbladene i København. Der fremhæves den kraft og følelse og den kærlighed til menighed og fædreland, som aander ud af adskillige af disse smaadigte.

Efter kampen d. 6. April 1849 ved Ullerup blev de faldne danske jordede paa Sottrup kirkegaard. To aar efter rejstes et mindesmærke. Ved indvielsen sang man følgende sang af Karstensen.

»Sødt I slumrer da og blunde
i den jord, I værget har,
hvor I sank for blodig vunde
og jer offerild frembar.
Stridens torden tier nu
og Langfredags mørke gru
er for Paaskesolen vegen,
morgenrøden er opstegen.

Slumrer sødt, til dagen kommer,
Herrens store Paaskedag,
da vor frelser og vor dommer
bryder gravens jordelag.
Blomster gro! og venlig fred
hegne eders hvilested!
Breder blidt sig allevegne
over disse stridens egne!

Tit vi vil her, unge, gamle,
naar til Herrens hus vi gaar,
om jer gravhøj os forsamle
og med tak her stille staa.
Eders grav og hvilested,
tolker eders kærlighed,
og skal sene slægter lære
Gud og kongen tro at være!«

Det blev skik i de følgende aar, at unge karle og piger hver Pinselørdag aften pyntede gravene med kranse med røde og hvide sløjfer og baand.

Skal det end med rette siges, at han med denne samling »Smaadigte« ikke kan henregnes til vore betydelige digtere, hvad han heller ikke selv vilde høre tale om, saa skal det dog hævdes, at flere af hans senere digte hører med til vore mest kendte og kære sange. Kampen for danskhedens ret i Sønderjylland har han sunget for os om. Kampen førtes i det folk, han ved fødsel tilhørte, hvor hans barndom var levet, og hvor hans manddomsgerning var øvet. Han forstod denne kamp, han kunde give udtryk for danske Sønderjydernes glæde og sorg netop i denne kamp. Hvad ikke mindst blev kendelig, da sorgen stemte hans harpe.

Større betydning end hans »Smaadigte« fik en sangbog, han samlede i 1851. »Gamle og ny sange til brug for skolen og livet, samlede med særlig hensyn til det danske folk i Sønderjylland af K. Karstensen. Udgivet af den danske forening for Als og Sundeved«. I denne lille bog findes 39 salmer og sange, 48 fædrelandssange og 17 sange til brug ved hjemmets festlige sammenkomster. Flere oplag fulgte efter. Andet oplag 1852 har som forord:

Mine venner! Fædrelandets venner,
sønderjyske brødre, store, smaa!
Jer især jeg denne gave sender,
gid velkommen den jer være maa.

Længe haanet var vor moders tunge,
halvtysk kragemaal vort sprog blev kaldt,
vore toner er det dog, som runge
gennem dannersproget over alt.

Samme tankesæt vi der genfinde,
samme røst og lyd i stemmens klang;
og i sjælen dirrer dybest inde
genlyd af den danske skjaldesang.

Lad os elske, hvad der er vort eget,
lad os øse af vort eget væld!
Har man længe derfor os besveget
holder fast det nu med trofast sjæl!

Denne sangbog vandt ind i hjemmene. »Der var snart ikke et hus, hvor ikke »Karstensens sangbog« var kendt og yndet, ikke et gilde, hvor disse sange ikke tjente til at oplive stemningen og lede den hen i en god kristelig og fædrelandsk aand«, skriver Mørk Hansen.

Vi finder gode kendinger der. Første gang i en sangbog: »Længe nok har jeg bondepige været« og flere sange af Karstensen, om Sundeved, om Als og om Danmarks land. Hans inderlige hjemkærlighed og fædrelandssind kommer ofte til orde. Han fremdrog et udvalg af vore bedste og kæreste fædrelandssange, som paa den tid i disse egne var ukendt for befolkningen. Sangen kom frem. Danskheden blev sunget ind i børnene, og fra børnene lød sangene igen, saa de ældre sang med. Tysk havde faaet indpas mange steder; det var fint at være med, hvor »tyskerfrøken dansed i dannerkvindens sted«. Men saa kom disse danske sange paa de danske toner, og hvad de udrettede for at styrke og opfriske den slumrende danske stemning, glædede mange sig meget over. Sangene hjalp ofte til, at danske ord blev bevaret i hjerte og sind og derfor ogsaa kom til at lyde rask og klart fra læberne. Mange følte, at det tyske væsen vilde drage dem bort fra noget hjemligt, men nu kom disse ord og toner, de løftede sindet ud fra det tryk, som saa ofte følte, man fik mod til at være hjemlandet bekendt. Det var sikkert den rigtige vej, han førte folket ind paa.

Broager.

I foraaaret 1857 blev Karstensen udnævnt til provst for Aabenraa og Sønderborg provstier. 6. Decbr. blev han kaldet til sognepræst i Broager. Tre uger efter blev han R. af D.

Dybbøl sogn danner den sydøstre del af Sundeved. Broager sogn rækker langt mod syd ud mod yderste del af Flensborg fjord. Mod nord indsnævres det til halvanden fjerdingvejs bredde mellem Vemmingbund og Nybølnor. Disse to sogne er som det øvrige Sundeved særdeles frugtbare. Levede hegn langs de inddigede veje og mellem markerne er der en rigdom af. I utallige krumninger slynge de sig mellem de herlige frugthaver ved gaarde og huse. Man ser ikke ret meget til boligerne, før man er dem ganske nær, de er skjulte af de fyldige levende hegn. Selv kirkerne skimtes kun her og der med undtagelse af Broager kirke med sine to mægtige spir og Sottrup kirke paa bakken med sit høje spidse spir. I halvtredserne var Broager ligesom endnu en anselig landsby, der boede baade herredsfoged og tingskriver, desuden flere Købmænd og forskellige haandværkere. Kirken skal være bygget i slutningen af det 12. aarhundrede, den nævnes første gang 1209. Den har været indviet til st. Jørgen. I den katolske tid stod der et stort træbillede af ham til hest i højkoret. Mange mennesker søgte lægedom ved helgenen. Nu findes det hele henslængt over taarnhvælvingen.

Til præstegaarden hørte en stor have, der var plads til flere damme, forbundne ved kanaler. En sejltur der var yndet af baade børn og voksne. Bag haven højnedes jordsmonnet, og der hævede kirken

sig med sine to statelige spir paa det brede taarn; Udsigten der oppe fra er vid. Man ser ikke alene ud over selve egnen og ud over Vemmingbund, men ogsaa ind over Dybbølbankerne og langt ind over Als. Til den anden side ses ind ad Flensborg fjord og langt ned i Angel. Deroppe paa siden af spirene sad tyskerne i 1864, ved kikkerter kunde de se alt i de første 3—4 skanser paa Dybbøl.

Det var fornøjeligt at være gæst hos præstefolkene i Dybbøl og i Broager. En frisk spøg, et godt humør var tilstede. »Alvor og gammen kan godt sammen«, fandt man bekræftet der. Ikke alene sognets folk, men venner fra andre egne kom der ofte. Præstefruen var en høj, slank dame. Hun satte megen pris paa at bevare sin ungdommelige figur op i aarene. Hun havde i sin ungdom opholdt sig en del i Sverrig. Med ledsagelse af guitar sang hun Bellmanns viser til stor fornøjelse for alle. Naar saa fruens hund, Pernille, iført en rød dragt med liv og skørter gik hoppende og dansende rundt paa bagbenene, hvad hunden gjorde fortræffeligt, og fruens saa sang: »Har De læst den Berlingske avis«, eller »Har De hørt, at en hertug i Paris osv.«, saa steg lystigheden hos de hyggelige præstefolk. Præsten var ikke stor af vækst. Han var førladen, hans bondenatur gjorde sig gældende, og han gjorde ikke noget for at udlette dette præg. Han var jævn og ligefrem i al sin færd. Højt flyvende tale førte han ikke, hverken i kirken eller i den daglige færden. Vel lidt var han af alle, og en villig haand til at hjælpe var altid rede. Naar han ved siden af en vis godmodighed dog havde noget myndigt baade i væsen og i hele skikkelsen, saa stammede dette fra, at

han altid søgte at faa fast fod i virkelighedens verden. Han sad inde med mange kundskaber, og hans iver for gennem læsning at forøge sine kundskaber stammede ogsaa fra hans virkelighedssans. At Dybbøl præstegaard havde været i kugleregnen i den første krig, vidste alle, yderligere bevis fapdtes meget ofte i havens muld i form af geværkugler. Haven er paa samme sted endnu, og geværkuglernes antal i mulden er vel sagtens forøget, da 1864 leverede sin dødbringende tilførsel af denne sørgelige sædart.

Provst Karstensen var en af de mest ansete sønderjydske præster. Hans forkyndelse drog mange til Dybbøl og Broager kirker. Hans lejlighedsdigte vidner om hans deltagelse i de huslige glæder og sorger hos sognets folk og hos andre venner, disse digte blev derfor et kært baand mellem præsten og befolkningen.

Som tilsynsmand var han afholdt af alle, han kom i berøring med. Han røgtede sin gerning med dygtighed, aldeles ikke med den myndighed, som straks lader embedsmanden træde frem, nej, det var vennen, der kom, vennen, der paa velvillig og hjertelig maade vilde være med til at fremme kirkens og skolens gerning. Det jævne ligefremme præg, der var over al hans færden, stammede maaske noget fra det jævne bondehjem paa Als, men sikkert ikke mindre fra en sund, alvorlig tankegang.

Hos en kvinde, som var konfirmeret af provst Karstensen, fik jeg en rest af den bibelhistorie, som hun havde lært i skolen, og som blev brugt ved konfirmationsforberedelsen i halvtredserne. Denne bibelhistorie med sine tarvelige smaabilleder stammede fra den bekendte meget tysksindede præst i

Øster Løgum, Prahll. De to første udgaver udkom 1846 og 1847 og var tilegnet »skolevæsnets nidkære ven hr. kirkeprovst Rehhoff, Apenrade. Ridder af Danebrog«. Da tredje udgave efter krigen skulde frem, var man klar over, at bogen trængte til et grundigt sprogligt gennemsyn. Forlæggeren fik da pastor Andreas Leth, dansk præst i Aabenraa, til at besørge gennemsynet. Han rettede adskillige »for et dansk øre mest stødende udtryk og vendinger«. I en fremstilling af reformationens historie fortæller pastor Leth, at Kristian d. 2. »indkaldte en tysker for at forkynde Luthers lære, men da han ikke forstod dansk, kunde han ikke udrette noget og rejste snart bort igen.« En saadan fremstilling vilde nok ikke være bleven godkendt af Prahll eller af Rehhoff. Nu var de begge borte fra dansk statsomraade.

I halvtredserne var der tre lærere i Sundeved, Bock, Nybøl, Petersen, Dybbøl, og Høy, Stenderup, som fra tysk oversatte Nissens: Samtaler over Luthers lille katekismus. Denne bog blev for en del aar siden meget benyttet af baade lærere og præster ved religionsundervisningen. Bogens mange smaadigte og salmevers skyldes »skolevæsenets varme og nidkære ven, hans højærværdighed, hr. provst Karstensen«, som oversætterne derfor bringer en varm tak ogsaa for gennemsynet af manuskriptet.

Forlæggeren anmodede Karstensen om at ledsage bogen med et forord. I det skriver han, at »næppe vil nogen, som har med ungdommens undervisning at bestille, være sig præst eller skolelærer, kunne finde en bedre og brugbarere bog, i det mindste kender jeg ingen, som til undervisningen leverer et saa rigt og fyldigt stof og fremsætter dette saa velordnet, grundigt og livligt«.

Et afsnit om bønnen slutter med følgende digt i provst Karstensens bearbejdelse.

Den hurtigste flugt.

Stærken ørn henflyver stolt, mægtig paa sin snelle vinge,
og med pilens raske fart ses den sig mod lyset svinge.
Øjet følger, se, o se! Solvejsflugten svimlende.

Raskere end ørnens flugt er dog lysets gyldne straalere,
disse sendebud, hvorved Gud velsignelsen udmaaler.
Bølgende i rummet frem, tanken næppe følger dem.

Og dog ved jeg ét endnu: ørneflugt kan ej den følge,
dag og nat det flyver ud mere snelt end lysets bølge;
kækt det svinger sig af by, kløver taagemulm og sky.

Bønnen er det: sjælens suk, smertefødt i hjertets kammer;
flyvende til Gud i tro, klagende sin nød og jammer;
bønnen, som, i angst opsendt, til Guds hjerte sig har vendt.

Salige forkyndelse! Af hvad hurtigt er i livet,
barnehjertets smertessuk hurtigst flugt har Herren givet.
Sukket ej fra læben gaar, før det Herrens hjerte naar.

I halvtredserne var forholdene i Sønderjylland meget forandrede fra fyrrerne. Men da Slesvig ikke som lovet kom ind under grundloven af 5. Juni 1849, saa fik politiske møder omkring i landet ingen særlig betydning for befolkningen. Det rigsraad, der skulde træde i virksomhed 1856, gjaldt ogsaa for Sønderjylland. Den 10. Jan. var der møde paa raadhuset i Sønderborg angaaende prøvevalget. Blandt indbyggerne var pastor Karstensen, Dybbøl. Han talte ikke ved denne lejlighed, og han har næppe talt ved lignende lejligheder.

1864.

Danevirke blev forladt. Straks, da den fjendtlige hær rykkede nordpaa, udstedte feltmarskal Wrangel.

en kundgørelse, hvori han lovede befolkningen, at landets love skulde vedblive at gælde. Han lovede derfor fuld sikkerhed og beskyttelse for de embedsmænd, der vilde passe deres embeder, og adlyde den prøjsisk-østerrigske Magt, som nu overtog styrelsen af hertugdømmet Slesvig. Han forventede paa det bestemtteste, at befolkningen vilde afholde sig fra enhver demonstration, da saadant ikke vilde blive taalt. Det var sikkert slesvig-holstenerne, han sigtede til angaaende demonstrationerne, selve befolkningen, antog han, var meget taknemmelig for at blive udfriet fra det danske herredømme, der ved enhver lejlighed i Tyskland var omtalt som tyranni. Da Wrangel kom til Flensborg d. 7. Februar om formiddagen, indbød han byens politimester Hammerich til middag hos sig. Han vilde vise sin agtelse for den lovlige øvrighed. Slesvig-Holstenerne kunde han ikke fordrage, de var oprørere mod deres konge. Wrangel kom ikke som hærfører for disse folk, han var hærfører for kongen af Preussen. Nogen hertug af Slesvig-Holsten vilde han ikke vide af at sige. Hans middagsindbydelse til politimesteren skulde sikkert være en protest mod lysten til at sætte sig op mod den lovlige Øvrighed. Den udnævnte kongelig preussiske regeringspræsident, friherre v. Zedlitz, der skulde overtage civilforvaltningen, istemte samme tone i en proklamation d. 8. Febr. Udtrykkeligt og højtideligt lover han, at embedsmændene skal blive beskyttet i deres virksomhed, naar de kun vil forholde sig rolige og passe deres forretninger.

Saadanne udtalelser var jo meget beroligende men udførelsen blev alt andet end tiltalende for de dansksindede embeds- og bestillingsmænd. Det viste

sig nemlig meget hurtigt, at det var kun smukke talemaader, rimeligvis beregnet paa at besnære udlandets førende politikere. Hvis politimester Hammerich havde faaet indtryk af, at feltmarskallens middag og proklamationerne betød, hvad de lovede, saa blev han snart udreven af den vildfarelse; thi seks dage efter fik han ordre fra v. Zedlitz, at han var afsat, og han havde at forlade hertugdømmet Slesvig i løbet af faa dage.

I tiden fra 14. Febr. til 8. Maj blev et stort antal danske mænd fængslede, ofte under haarde forhold, saa det for fleres vedkommende førte til længere sygdom, ja endog døden. Præsterne og lærerne i Sundevad var værst farnede. De, der var bosatte indenfor den preussisk-østerrigske operationslinie, blev uden videre undersøgelse af fjenden beskyldt for spioneri. Den 18. Febr. blev Broager sogns andenpræst, Schleppegrell arresteret i sit hjem og transporteret først til Egersund og derpaa til Graasten. Dagen efter blev han sammen med pastor Bülow fra Dybbøl og tre til fra Broager under skarp militær vagt ført til Flensborg, hvor de i fugtige kælderrum sammen med preussiske soldater, der var arresteret for tyveri, og med muggen halm paa gulvet til leje, maatte tilbringe længere tid. Pastor Schleppegrell var 52 aar. Han havde været andenpræst, diakonus, i Broager siden November 1852. Naar man erindrer disse to præsters navne, saa tager man maaske ikke meget fejl, at for dem var der under disse forhold fare paa færde. Dybbølpræsten var søn af general Bülow. Begge havde gjort tjeneste i 3 aars krigen som løjtnanter. Tyskerne gik maaske desuden ud fra, at de begge gennem deres militære uddannelse kunde

forstaa saa meget af tyskernes forberedelse til erobring af Dybbølskanserne, saa det fandtes nødvendigt at sikre sig deres personer.

Endnu en maanedstid fik Karstensen lov til at færdes i hjemmet og formodentlig ogsaa ude i sognet, selv om det var under bevogtning. Til Broager flygtede folk fra byerne nord derfor i Sundevad. Herredsfoged Fischer i Broager meddeler først i Marts, at der blandt flygtningerne var 146 personer, som slet intet ejede, og 64 personer, som endnu havde lidt at leve af. Fra Dybbøl sogn var der især kommen mange, og de havde faaet en del heste og kreaturer med, men foder selvfølgelig ikke, derfor var manglen stor for baade folk og fæ.

Det er let forstaaeligt, at her var nok at tage fat paa for enhver, der kunde og vilde hjælpe. Provst Karstensen har sikkert gjort alt, hvad han magtede med baade ord og handling for at lindre nøden og bringe trøst til de mange bekymrede.

Første paaskedag, den 27. Marts, var den indskrænkede frihed i hjemmet forbi. Den dag førtes Karstensen til Flensborg for at dele fængsel med saa mange andre. Han fik tilladelse til at køre i egen vogn. Hans hustru vilde ikke forlade ham, hun fik lov til at køre med. Vognen var paa hele turen omringet af preussiske Husarer med skarpladte karabiner og spændte haner. Beskyldningen var spioneri, opholdsstedet blev Raadhusfængslet. I løbet af faa dage var 32 personer, mest embedsmænd, samlede i dette fængsel. Naar dette ene retslokale havde saa mange arresterede danske i løbet af kort tid, saa kan man forstaa, hvilke frygtelige tider det var for adskillige hundrede hjem i alle egne i Sønderjylland.

Provst Karstensen kom altsaa ikke til at holde sin paaskeprædiken. Han kom heller ikke til at høre den prædiken, som den dag lød i den danske menighedskirke i Flensborg af pastor Graae. Der lød forkyndelsen ikke alene om selve dagens tekst, men ogsaa om, hvorledes »det elskede fædreland er bleven forvandlet til en blodig valplads, saa ogsaa der trænger sig det spørgsmaal frem: Hvo skal vælte os stenen fra graven?«

Mellem de arresterede var ogsaa førstelærer Mülius fra Broager. Hans hustru var ogsaa fulgt med. Daglig vandrede lærerfruen og præstefruen til fængslet for at lindre forholdene for deres mænd saameget, som kunde tillades under disse strenge forhold.

Dorotea.

Mens præstefolkene var paa deres paatvungne Flensborgtur, var hjemmet dog ikke helt overgivet i fjendtlige hænder. Deres gamle pige, Dorotea, der havde tjent dem saa trofast og modigt i Dybbøl præstegaard, var kommen igen. Hun havde været gift, men videre heldigt havde dette nok ikke været. Nu var hun atter kommen til sine kære præstefolk, og hun tabte ikke modet under disse vanskelige forhold, som hun atter skulde opleve i præstegaarden. Fjenden havde jo lagt beslag paa husholdningen og paa alt andet i gaarden. General Goeben spiste en dag til middag der, og da vankede der æbleskiver. Man havde fortalt generalen et og andet om den Dorotea, som stod for styret. Han fandt, at hun maatte være en mærkelig en, saa han vilde nok se hende. Han gik ud i køkkenet, og da han var mindre vel fornøjet med æbleskiverne, lod han en bemærkning falde derom. Den ænsede hun ikke, men saa spurgte

hun, hvor hr. generalen skulde hen i dag, han skulde om lidt ned mod Dybbølskanserne, svarede han, hvortil hun rask sagde, at saa haabede hun, han skulde faa danske æbleskiver, som skulde forslaa noget. »Merkwürdig« sagde generalen, idet han gik ud af køkkenet.

Embedsberøvelse og udvisning.

De arresterede i Flensborg skiftede en del, enkelte kom hjem, andre kom til. Provst Karstensen blev frigivet i sidste halvdel af April, vistnok nogle dage efter Dybbøls fald. Han blev dog ikke præst mere i Broager, thi 28. April modtog han en skrivelse fra regeringspræsidenten v. Zedlitz, hvori der stod, at da man ikke antog, han vilde virke »in Uebereinstimmung mit den Grundsätzen unserer Verwaltung«, saa fik han herved sin afsked, og samtidig fik han ordre paa at forlade hertugdømmet Slesvig samt forbud mod atter at komme tilstede der. Midt i April melder en rundskrivelse fra amtmanden, at pastor Bertel P. Godt midlertidig skulde overtage præsteembedet i Broager og provstevirksomheden for Aabenraa og Sønderborg provstier.

Denne mand var født i Ringenæs ved Graasten. Hans teologiske uddannelse skete i Kiel og Berlin. I sin fødeby blev han præst 1842. Hertugen af Augustenborg lagde tidlig mærke til ham og kaldte ham til præst paa Als. Der blev han kun kort tid. I 1846 blev han præst i det fuldt ud danske sogn Felsted i Sundeved. I 3-aarskrigen kom hans tyske sindelag saa stærkt frem, saa han i 1850 fik meddelelse om, at der kunde han ikke blive, men han kunde blive provst i Husum, hvor alt var tysk.

Det vilde han ikke og drog til Tyskland, hvor han blev præst i Westphalen. 1864 er han straks tilrede. Kun et halvt aars tid blev han i Broager, i September blev han udnævnt til generalsuperintendent, biskop, med bolig i byen Slesvig. Som provst visiterede han i Felsted, hvor Mørk Hansen var bleven hans eftermand. Da han i Felsted kirke ved visitationen tillod sig at sige, at »lyset nu i 14 aar havde staaet under en skæppe«, blev beboerne saa vrede, saa det saa ud til, at de vilde prygle ham. Som kirkens øverste kom han der igen, og da han gentog det samme, lød der forbitrede raab, at det var ikke sandt. Han steg fra den ene værdighed til den anden.

Broagerkaldet blev altsaa opslaaet ledigt paa ny. I bekendtgørelsen stod der, at kirkesproget var dansk, men det vilde blive nærmere bestemt, hvorvidt den eventuelle diakonus ligesom før 1853 skulde holde nogle tyske prædikener og tillige holde tysk skriftemaal og altergang.

Saa var Broager sogn af med begge sine danske præster, og nu skulde de tyske prædikener igen holde indtog i dette fuldtud danske sogn. Der henvises til, at der havde været tyske prædikener før, og det var ogsaa tilfældet. Før 1848 havde der i flere fuldtud danske sogne været holdt endel tyske kirketjenester. Hertugerne havde haft kaldsret til mange sogne, og de havde lagt særlig vægt paa at faa tyske præster og selvfølgelig saa ogsaa tyske prædikener. I Broager var disse tyske prædikener aldeles unødvendige, de var derfor bleven ophævede 1852.

En pastor Hansen blev præst i Broager. Maaske han var bedre kendt med sognefolkets sprog, end pastor Bülows eftermand i Dybbøl var, thi faa dage efter at han var kommen der, spurgte han en mand om, hvorledes han skulde komme til at dræbe sognefogden, hvad tiltalte blev meget forbavset over. Men saa opklaredes det, at slet saa slemt var det ikke ment, han vilde blot vide, hvornaar han kunde træffe sognefogden.

Alle dansksindede embedsmænd skulde bort. Mærkeligt nok, at den ny styrelse vilde ulejlige sig med at kaste en vis lovlighed ud over al denne voldelige fremfærd. Man fandt nemlig paa, at afsættelsen kunde henføres til en gammel forordning af 1768. I den stod der, at ingen kunde faa ansættelse i hertugdømmerne Slesvig og Holsten, med mindre de havde studeret 2 aar ved universitetet i Kiel. Denne forordning blev af kong Kristian d. 7. udstedt for at støtte dette universitet, som paa de tider var meget lidt anset. Man vilde desuden hindre den studerende ungdom i at opholde sig ved Tysklands og Frankrigs universiteter. Der var rigtignok senere kommen adskillige forordninger, som stillede Københavns og Kiels universiteter ens overfor embedsbesættelser i hertugdømmerne, men det tog man ikke hensyn til i 1864. Endnu mindre tog man hensyn til, at forordningen af 1768 forlængst var ophævet. Derved blev jo enhver henvisning til den aldeles betydningsløs.

Provst Karstensen havde ikke studeret ved universitetet i Kiel. Hans afsættelse havde selvfølgelig ikke spor dermed at gøre. Skønt han var en stiltfærdig mand, der med megen alvor passede sin

daglige gerning og ikke optraadte ved offentlige møder, blev han dog en af de første præster, der ikke alene blev afsat, men desuden forvist fra Sønderjyllands jordbund. Det kan maaske synes mærkeligt, at mænd som præsterne Mørk Hansen i Felsted, Fejlberg i Ullerup og flere, der ofte havde været ledere ved politiske og andre folkelige møder, og hvis udprægede danske sindelag var godt bekendt, alligevel ikke udvistes før hen paa sommeren. Maaske dog ikke, det er saa vanskeligt at finde, hvorfor man skyndte sig med at faa Karstensen forvist fra landet.

Som foran fortalt var provst Rehhoff i Aabenraa særlig ivrig under den tyske besættelse i 1848 og 49 med at faa de dansksindede præster bort. Kampen om Dybbøl præsteembede mellem Rehhoff og Tillisch i 1849 vidnede om provstens betydelige magt. Rehhoff maatte omsider vige. Han opholdt sig saa i Tyskland. Da de fjendtlige hære drog ind i sønderjylland, fulgte han hurtig efter. Snart sidder han i Flensborg som ivrig og lokalkendt medhjælper for civilkommissærerne v. Zedlitz og for Østerriks vedkommende grev Revertera. At denne mand vilde have hævn over Karstensen, kan der vel næppe tvivles paa. Provst Godt havde selvfølgelig ogsaa nøje kendskab til Karstensen fra fyrrerne af. Det er derfor let forstaaeligt, at disse to mægtige mænd nu benytter deres store magt til at faa Karstensen fjernet hurtigst muligt.

Formodentlig var hans eneste søns beslutning at forlade sit teologiske studium for at gaa frivillig med i krigen i magthavernes øjne ogsaa et anklagende vidnesbyrd imod Karstensen. Bort skulde han, og bort kom han.

Den 2. Maj udstedte Rehhoff fra Flensborg en længere skrivelse, hvori han befaler, at der skal foretages en udrenselse af en del skolebøger. Den bibelhistorie, som pastor Prahl havde oversat paa dansk i fyrrerne, skal indføres igen. De udgaver, som pastor Andr. Leth havde besørget straks efter krigen, maatte ikke bruges. Skolerne i de danske distrikter skal bruge den bog, som »von pastor Prahl ins dänische übersetzt ist«. Balslevs lærebog maa ikke bruges. Her nævnes saa Nissens forklaring til Luthers katekismus, den bør lærerne bruge som hjælpemiddel. Selvfølgelig den tyske udgave, ikke den oversættelse som de tre lærere med provst Karstensen's hjælp havde besørget, og som allerede forelaa i 2. udgave, skønt 1. udgave ikke udkom før 1858. Barfods smaa Danmarkshistorier til skolebrug maa ikke bruges. Foruden et par andre skolebøger er der væggekortene, de skal bort, thi de har danske stedsbetegnelser.

Saa har vi Karstensen's sangbog. Den er ikke glemt. Den er mærkelig nok nævnt med tysk titel, det er de andre bøger ikke. Hvorfor den er det, er ikke lét at se, thi der findes selvfølgelig ikke nogen tysk udgave af den. Det var let for de nye herskere at faa Karstensen's sangbog forvist fra skolerne, hvor den blev meget benyttet, men at den dermed langt fra var drevet ud af landet, vidner gentagne forordninger om, der forbød at synge danske nationale sange og med forbud for salg af danske sangbøger. At der særlig sigtes til Karstensen's sangbog i ikke alene den første forordning, men ogsaa i de senere, var de danske i Sundeved sikre paa. Pastor Mørk Hansen skriver i sin dagbog for 22. Juni: »Det skal

nok være for denne sangbog, at provst Karstensen blev afsat baade som provst og som præst. Men den indeholder ogsaa »den tapre landsoldat«.

I 1849, da Tillisch sammen med Eulenburg og Hodge stod for styret, kneb det for provst Rehhoff at faa de danske præster holdt ude fra de embeder, som han havde faaet dem jaget bort fra. Nu gik det lettere. Først i Juli maatte præsterne Mørk Hansen, Fejlberg, Krog-Meyer og Rothe møde i Flensborg for at stedes for dhr. Rehoffs og Godts domstol. Der fik de saa at vide, at da »Slesvig for evige tider var adskilt fra Danmark«, saa havde man ingen brug for saadanne folk, der følte sig bundne af deres ed til kong Kristian d. 9. af Danmark. Amtmand kammerherre Heltzen blev i de samme dage afsat og udvist fra Slesvig.

Af regeringspræsident v. Zedlitz's skrivelse af 28. April fik Karstensen altsaa meddelelse om, at han ikke alene var afsat fra præsteembedet i Broager, men ogsaa, at han var udvist fra hertugdømmet Slesvigs omraade. Præstefamilien var igen hjemløs. Denne gang saa stillingen værre ud for Familien end de forrige gange, ti da havde familien dog saa nogenlunde selv kunnet bestemme afrejsen og især, hvorhen rejsen skulde gælde, nemlig til hjemøen, Als. Men til Als kunde familien nu ikke komme fra Sundevedsiden. Formodentlig maatte familien samme vej bort, som pastor Bülow og hustru var kommen, nemlig med tvangspas fra fængslet i Flensborg til Lübeck, for derfra at komme i forbindelse med et dansk skib.

Tunge tider.

Sommeren kom. For det danske folk blev det en tung tid. Als blev tabt. Hele Sønderjylland tabtes. Over 200,000 danske sønderjyder skulde nu gøres fremmede for hjemlandet. Mange sørgmodige udtalelser lød fra læber, som ofte havde glædet os. »Nu øksen er ved roden lagt af Danmarks folkestamme«, sang Ploug. Hans haab var, at »den gæve sønderjyske mand vil ikke slippe folk og land«. Det var ved festen d. 10. Septbr. for de sønderjyder, der havde overbragt kongen en adresse med talrige underskrifter, at denne sang lød første gang. Ved samme lejlighed udtalte prof. H. N. Clausen, at Sønderjylland var »vore synders land, vore sorgers land, men ogsaa vore ønskers og forhaabningers land«. Endnu en sang af Ploug blev afsungen. Første vers giver os de dages stemning:

Staa fast, du lille flok, staa fast
 i stormens brag!
 Alt knækket er din ranke mæst,
 og tovet sprang, og sejlet brast;
 du slingrer under vindens kast
 og bølgens slag;
 du driver mellem rev og skær,
 og ingen ankerplads er nær,
 og intet venligt morgenskær
 bebuder dag.

»Brudt og lammet« var det hele. Var der nu anden tanke for vort folk end »lid og taal?« Jo, digteren »holder fast i haabet, Slesvigs land genvundet«.

Grundtvig sendte sit »Trøstebrev«. Ogsaa han saa, at det var »døden med sit istap-spyd«, der truede vort folk, men han troede forvist, at endnu var vi ik-

ke viede til undergang, vi »burde vente af Guds naade løst i solglans Danmarks gaade«.

I disse triste dage stod der d. 30. Nvbr. i Middelfartavis en sang undertegnet »En sønderjyde«.

Eja! hvor man nu tumler med Sønderjydens land!
Vildtysken han raser saa meget, som han kan;
alt dansk skal lægges øde og kvæles i sin rod,
ej mer maa der kvædes om gamle Danebod.

Med spydsod man flytter nu grænseskel og ret,
det sorte bliver hvidt, og det gode bliver slet;
med ed og tro man leger, som var den tyske gud
ej længer den samme, der gav det andet bud.

I aag spændes bonden, og tvinges skal han til
at lade, som han ynder det grufulde spil;
han sprog og sind skal skifte, alt som man skifter kjol,
og brat i knæ han synke skal for den tyske sol.

Men se, om han gør det, om Danrigets jord
ej bliver hans hjem, og hans blik vendt mod nord!
se, om han nakken bøjer for aagets jærn og bast,
om haanden ikke holder om Danebroge fast.

Nej, tryk du kun, tysker, saa meget som du kan,
den sønderjyske bonde skal nok holde stand;
Den sønderjyske bonde ej skifter sind og lød,
nej, dansk bli'r hans hjærte, hans fane hvid og rød.

Og midt under tyskerens brasken og slag
ser frejdig han dog frem mod den kommende dag;
med haand over øjet han spejder imod pol,
hvor Nordstjernen lyser, dér venter han sin sol!

Og vist skal den komme, giv tid kun og taal,
saa længe fyldt til randen er urettens maal!
snart natten skal bortsvinde; og morgenen skal gry!
og gamle Danmarks rige det fødes skal paa ny!

At denne »sønderjyde« var den nylig kaldte præst til Gjeldsted og Rørup, provst Karstensen, blev

snart bekendt. Sangen blev straks trykt i Køsters sangbog, forord Januar 1865, og siden den tid er denne sang i ord og tone bleven ført frem hos os alle, som ikke kunde opgive haabet om, at det skilte nok igen skulde komme til at høre sammen.

Det vil sikkert undre, at denne sang kan stamme fra den tid, da det syntes, som »hver en stjerne var skjult i den bælgmørke nat«. Selv havde han faa maaneder før gennemgaaet saa meget baade hjemme i Sundeved og derpaa i fængslet i Flensborg, for saa at miste sin gerning hos sin hjemstavns folk og blive udvist fra sin hjemegn. Det er, som han med denne sang vil give Sønderjydens svar paa de mange sørgmodige udtalelser, der lød baade paa vers og paa prosa. Digtet giver os disse dages historie. Ikke særlig den ydre side, som alle kunde se, men den indre side, den, der gav styrke til at »se frejdig frem mod den kommende dag.« Karstensen siger god for den danske sønderjydes troskab og udholdenhed. Han kender sit folk tilbunds, selv er han rodfæstet, i den sønderjydske folkemuld. Det er stærke ord, han kommer med. Frejddigt lød hans ord i 1850, da han efter Istedslaget, inden de sidste kampe havde staaet ved Mysunde og Frederiksstad, siger, at selv om tyskerfrøken stritter imod, saa skal hun dog afvejen gaa. Men nu — det synes ikke alene frejddigt men dristigt, at han paa dette tidspunkt, da næsten alle sagde: »Nu blegner fast det sidste Haab«, dog tør sige forvist:

»den sønderjyske bonde skal nok holde stand.

Den sønderjyske bonde ej skifter sind og lød,

nej, dansk bli'r hans hjærte, hans fane hvid og rød«.

Han er ikke alene vis paa, at det skilte atter skal komme til at høre sammen, men ogsaa vis paa, at

»snart natten skal bortskride, og morgenen skal gry, og gamle Danmarks rige det fødes skal paa ny!«

Men snart blev det ikke. Karstensen maatte lukke sine øjne længe før dette skete. Han fik ikke lov til at opleve genforeningsglæden. Men mindes bør han af os, som en af dem, der har ydet sikkert en betydelig skærv til, at hans landsmænd blev ved »med haanden at holde om Danebrog fast«.

Præst paa Fyn.

Da hjemstavnen var og blev lukket for Karstensen, søgte han præstekald paa Fyn, og den 12. Sept. blev han kaldet til præst for Gjelsted-Rørup i Vestfyn. Her kom snart besøg af vennerne fra Sundevad og Als, og saa var der fest i Gjelsted præstegaard, men vémodig var stemningen. Hjemmet havde altid været et sanghjem, derfor hentedes trøsten saa ofte ad den vej. Gennem tonerne til vore salmer og sange skulde sorgen bringes tilside, helt at jage sorgen bort lod sig ikke gøre. Ofte har de sunget de kendte ord af deres egen landsmand, Brorson:

»Trange tider langsomt skrider,
langsomt skrider, det har den art.
dagene længes, vinteren strænges,
vinteren strænges, og det er svart!«

Naar saa det lød:

»Kom min due, lad dig skue,
lad dig skue med olieblød!«

da var disse ord en inderlig bøn om at naa frem til

sejrens stund, men endnu skulde der »ventes paa foraarsvind.«

Det var den første sommer efter adskillelsen. Vennerne derovre fra havde været i besøg hos de kære præstefolk. Tungt havde det været at sige farvel. Korsbanneret vajede endnu, men sønderjyderne var rejst, de var paa vej hjem, hvor ørnebanneret flagrede. Provsten var tyet ind i sit eget værelse. Tankerne var fulgt med de bortdragende venner. Da fik sorgen og haabet udtryk i sangen:

Sønderjydernes hjemlængsel.

Jeg spørger solen, naar dagen gry'r:
 naar kommer dagen dog, den vi mene?
 Jeg spørger maanen i nattens sky'r:
 naar skal det skilte sig genforene?
 Naar skal den stilles den dybe smerte,
 og barnet trykkes til moders hjærte,
 igen med lyst?

Det var saa yndigt i fordums tid,
 da moderarmen os end omslynged,
 da hjemmets arne os samled blid,
 og samlingsglæden hver dag forynged;
 da rosenbaandet var end ej bristet,
 og skilsmisaanden var end ej fristet, —
 o favre tid.

O, sig os, sig, hvad vi dog forbrød,
 at bort fra hjemmet man os har revet,
 at al den jammer og al den nød
 af fremmed herskab vor lod er blevet.
 Vi skal forglemme vor moders stemme
 og længselssukket i brystet hæmme,
 vi kan det ej!

Vi sværge skal til en anden tro
 end den, vor moder som barn os lærte,
 vi lade skal, som vi ere fro

ved det, som volder os navnløs smerte.
 At moder haanes og kaldes fremmed,
 og fremmedlandet skal kaldes hjemmet,
 den sorg er stor.

Nej, ej vi glemme vor moders røst
 og barnehjertet og fordums dage;
 men hjertet banker end i vort bryst,
 vi længes, længes did hen tilbage!
 og haabet lever: Gud vil os høre —
 og aabne atter os hjemmets døre
 og moders favn!

Saa kaldte han paa sønnens forlovede Paulline Lassen og sagde: syng den for mig. Saa sang hun den paa melodien: Det er saa yndigt at følges ad.

Denne sang blev hurtig meget bekendt i Sønderjylland. Den var et tro udtryk for stemningen der og her. Den har sikkert bidraget meget til at holde modet og haabet oppe. Hvor ofte har vi ikke i de mange aar følt os grebne af den inderlighed i sangen, naar vi sad mellem sønderjyderne inde i de lukkede stuer, hvor sang efter sang tonede frem med en inderlighed, vi ofte syntes var langt stærkere end her hjemme. Denne vemodige sang blev snart efterfulgt af hans anden Alsingervise, skrevet paa barndomshjemmets daglige maal. Nu da sønderjyden »skal forglemme vor moders stemme«, tager han hjemmets modersmaal frem, ti »vor muer og vort hjemmind vi dog holder fast.«

Als (Ulkebøl).

En Alsinger Vihs.

Guj Owten, J Dræenge! kommer hid til vor Disk,
 La vos sloe vos en lild Basseralle!
 La vos syng', la vos drikk' vos en lillevitte Pisk,
 La vos sie, hvad der er i vor Balle!

Vor Hals er saa tør, træk e Tap aw e Tynd!
Plommelom, plommelom! la vos nu kun begynd.

La vos syng' vos en Vihs o vort Alsingerdansk,
For de rigte jo it er de rigte;
Nu skal olt jo vær' taafe og tysk eller spansk
Hvem veed, hvor vi blywwer sognpligte.
Men hvadde de end er for os kyslet og kast,e Dram!
Ved vor Muer og vort Hjemmind vi dog holder fast!

Det er galt med de Farrer og med det Kludderi,
Som nu er blæst ind her fro Synder;
Det gamle røj' og hvid' vi kun finder Mening i,
Og det smager bedst for e Bynder.
Men det er nu forbojn. Sikken Skjændsel og Skam!
Vi hær knap Low at drikk' vos en dan^s i lill

Det er galt med e Kael, de maa it koides Jens,
For Kontreband er nu e Jens^{er}.
De skydder dem ihjel — ja saamind kund' et hænds', —
Nær de træffer dem inden vor Græns^{er}.
Men hvad' skal vi gyer, for den Jensnatur —
Det er jo vort Ærregods etter vor Muer.

Det er uendt, at vi skal, hvad vi slet it kan li',
At vi skal kold' e Fiender vor Brøjer,
Det er kjøwt at vær te i en saadde sølle Ti
Og at puttes i Fremmedfolks Trøjer;
Og masier, nær der tælles med Ein, Zwei, Drei, —
Det er traagt for e Buend' at find' oe den Vej.

La vos klink' da og drikk' vos en Skol' for vor Muer,
For hind', som er olti den rigte!
Vi kan it gøres om og forander vor Natur,
Men te hind' blywwer ol Daw vi pligte
En Skol' for vor gammel med Sjæl og med Mund,
Saa læng' som vor Kvæld har en Draaf o e Bund.

I vor kirkesalmebog har vi en salme af Karstensen, nemlig: »Kristne, som har frelse funden«. Forfattet vistnok i anledning af Ansgarfesterne 1865.

Kristne, som har frølse funden
i vor Herres Jesu navn,
for hvem naaden er oprunden
i Guds milde faderfavn,
har I mærket Herrens Ord:
al hans børneflokk paa Jord,
vil han, skal lyksaliggøres
og til naadens kilde føres.

Gaa at prædike alle vegne
naadens evangelium!
Rundt i alle verdens egne
rejse sig min helligdom! —
Bær hans ord til liden flok —
der er rum og naade nok,
iler, beder, nøder, tigger!
arven min i vaande ligger!

Og de gik hans ord at følge,
Herren selv gik med dem ud,
over land og over bølge
fløj det milde naadebud,
duen fra Guds frelses ark,
over hedningørk og mark,
og de rejste sig af dvale
vakt og frelst ved livets tale.

Folkeskarer ind mon drage
i Guds rige saliggjort;
ak, men mange staar tilbage,
hvor end døden ruger sort.
Hører I de smertensskrig,
hvordan, sjæle vaander sig,
hvordan hjerter, pint til døden,
raaber: hjælper os i nøden!

Lad os da til hjælp dem komme,
sende naadebud paa stand,
samles i Guds helligdomme,
raabe til vor frelsermand,
at han kaare vil sig folk
som kan være for ham tolk,

og om end de kun er ringe,
dog til dem kan budskab bringe!

O, forbarm dig, Frelser milde,
lad din naades time slaa,
lad fra dødens veje vilde
frelse dem og naade faa!
Lad de bud, du sender frem,
mærke, at du gaar med dem,
lad dit rige vidt udbredes,
Jordens folk til frelse ledes!

I September 1866 var der stort besøg af Sønderjyder i Middelfartegnen. Ved afrejsen bragte provst Karstensen gæsterne det sidste farvel i en hjertelig gribende tale, der fremkaldte taarer hos mange af de bortdragende. Han tolkede den tro, vi maatte sætte til Gud, at han, som havde gjort os til danske, vilde genforene det danske folk, naar tidens fylde kom; gid det maatte ske snart, men skete det ikke i vor levetid, da burde vi leve og dø i det haab, at vore børn vilde opleve det, og i dette haab burde vi opdrage dem til danske.

1870.

Det var jo almindelig ventet, at kejser Napoleon vilde have gennemført løftet, der gemtes i § 5. Det var derfor ikke saa underligt, at mange saa haabets nære opfyldelse, da Napoleon optog krigen med Tyskland 1870. »Nu faar vi det tabte land tilbage«, var der flere end provst Karstensen, der udbrød med glæde ved hin efterretning. Stor var sorgen, da det gik saa ilde med franskmændene. I disse dage var provst Karstensen saa ofte at træffe i det sydvestlige hjørne af kirkegaarden, hvor han stod og stirrede over mod Sønderjylland. Mange gange havde han

staaet der før, og mange gange stod han der senere, og da var den gamle trofaste sønderjydes blik tilsløret af taarer.

Han fulgte begivenhederne derovre med aldrig svigtende opmærksomhed. Naar samtalen i hjemmet gjaldt Sønderjylland, hvad saa ofte var tilfældet, da maatte han tilkæmpe sig ro, inden han rigtig kunde tage del deri, ti »64 sved i hans sjæl«. Hvad han vanskelig kunde tale, var strid og overdrivelse om kampen der, saa tav han, men en stærk rømmen sagde tydeligt nok, at en saadan omtale af sagen var ham meget ubehagelig.

De sidste aar.

Provst Karstensen var af alder midt i halvtredserne, da han blev præst i Gjeldsted. Adskilligt tyder paa, at hvad han havde gennemgaaet i 1864, havde taget meget haardt paa hans kræfter. Det var vel ikke saa underligt, om hans udprægede sønderjydske natur ikke rigtig kunde finde sig hjemme andet steds end der, hvor ikke alene hans barndom var levet, men hvor han fra 30 aars alderen til 55 aars alderen havde virket i sin gerning mellem mennesker, hvis tankegang og hele levesæt han kendte fra grunden af. Saa at blive voldelig revet ud af ikke alene gerningen, men hjemegnen med og desuden være forvist derfra, saa han aldrig mere kunde vove at sætte sin fod der, det er oplevelser, der nok skal sætte dybe spor i ens liv. Det er derfor højst rimeligt, at lærer Reedtz saa ofte traf sin præst omme paa kirkegaardens sydvestlige hjørne, hvor denne trofaste sønderjyde stirrede over mod det kære hjemland. Der var hans tanke og sind. I sit tredje præsteembede blev han nok aldrig rigtig hjemme.

Det var dog ikke tilfældet, at han lod sorgen faa magten over sig, saa han tabte virkelysten. Han kom meget ud til sognefolkene, de syge og de gamle havde en trofast ven i ham. Hans jævne ligefremme væsen og tale gjorde, at han let kom i samtale med dem. Paa Fyn var der i disse aaringer talrige offentlige møder angaaende friskolesagen og skyttebevægelsen. Han hørte ikke til de talere, der ofte mødte frem ved disse møder. Ved skovfester i Gjeldsted præstegaards skov var han flere gange taler, og en ny sang af ham med en passende melodi af lærer Reedtz lød ofte ved saadan lejlighed.

Udviklingen i Sønderjylland havde paa grund af lovgivningen der været ikke saa lidt forskellig fra udviklingen her i kongeriget. Vi levede under 5. juni grundloven, men Sønderjyllands statslige ordning efter 3 aars krigen naaede kun til at blive en udpræget konservativ helstatsordning. At de politiske forhold i tiden til 1864 satte sit præg paa Karstensens hele tankegang og gjorde sit til, at han i den ældre alder maaske havde vanskelighed ved rigtig at finde sig hjemme paa Fyn, hvor frihedslivet var stærkt udviklet, kan vistnok let forstaas.

Efter at sønnen, Jens Karstensen havde været med som frivillig i krigen, hvor han blev secondløjtnant i infanteriet, tog han teologisk embedseksamen 1868, og aaret efter blev han kapellan hos faderen i Gjeldsted. Midt i halvfjerdserne døde provstinden. Karstensen levede til efteraaret 1882, da fik han lungebetændelse. Den 1. November døde han.

Jordefærdsdagen den 7. November var det stærkt regnvejr, dog samledes i præstegaarden en talrig skare fra nær og fjern. Om formiddagen mødte en

deputation med sogneraadets formand som ordfører; den bragte en sølvkrans fra sognets folk, som et synligt tegn for den højagtelse og kærlighed, »som vi altid har haft til vor gamle provst«. Den afdøde havde været æresgæst i sognets vaabenbrødreforening. Denne havde opført en æresport ved præstegaarden, og sognets beboere bar liget til den blomstersmykkede kirke. Sygeforeningen der i sognet var stiftet og ledet af Karstensen, den havde smykket kirken. Landarbejderforeningen var ogsaa mødt med florumvundne faner og flag.

I kirken talte først pastor Mørk Hansen, Vonsild. Han havde været præst i Felsted i Sundeved fra 1850, til han blev fængslet og afsat af Preusserne i 1864. Han havde kendt Karstensen fra studenterdagene, men særlig i de 14 aars præstegering havde de stadig staaet i nær forbindelse.

»Der er et lille vers, som mange kender, men som de fleste ikke ret forstaar, førend de kommer til at opleve noget lignende som det, jeg oplevede, da jeg modtog budskabet om min gamle vens og provsts uventede bortgang. Jeg mener det vers:

Mindet lader som ingenting,
er dog et lønligt kildespring.

I mange aar har jeg ikke set ham og kun en sjælden gang modtaget en vennehilsen fra ham. Det var jo min fejl, som jeg nu fortryder; men det var maa-ske ogsaa hans fejl, thi jeg ved, at han holdt af mig, som jeg holdt af ham. Men mindet var lige som et skjult kildevæld, der ikke kan komme frem, fordi tiden har dæmmet for det. Saa paa en gang fik det luft, og nu vældede det ud med de rigeste og friskeste strømme, med stor smerte og savn, men ogsaa

med vidunderlig sødme, og saa stod hans trofaste skikkelse saa levende for min sjæl, og jeg saa hans ærlige danske aasyn med de milde blaa øjne og det venlige smil, og jeg hørte i aanden hans jævne, trohjertede tale, hørte ogsaa hans djærve danske sange, saaledes som jeg de hundrede gange har hørt dem i de egne, hvor han og jeg i mange aar havde vort lykkelige hjem.

Derfor kunde jeg ikke modstaa mit hjertes trang til at komme her i dag, om jeg end langt hellere vilde have været her, mens han kunde byde mig sin varme haand og sit levende ord; og derfor vilde jeg gerne have lov til at tale et par ord om de gamle minder. Mine minder om Kristen Karstensen gaa langt tilbage, til de unge dage, studenterdagene. Det var midt i trediverne, at jeg første gang kom sammen med ham. Det var bondesønnen fra Als, som ved sin skildring af tilstanden i Sønderjylland var en af de første, der bragte mig vidnesbyrd om, at det sønderjydske folk var et kærnedansk folkefærd, som dengang maatte taale og længe, længe havde taalt en gruelig uret, var blevet regeret paa et fremmed sprog og ved fremmede embedsmænd, der, selv naar de var fødte i det danske land, havde lært i tyske skoler og paa det tyske universitet at foragte modersmaalet og forraade fædrelandet. Om disse sørgelige forhold talte Karstensen med harme, men med den harme, som kom af den inderligste kærlighed til folk og fædreland, og i saa mange aar — snart et halvt hundrede — har han været en stridsmand for sit folk og sit dyrebare hjemland. Thi hvad der rørte sig i den unge students og kandidats hjerte, det er han blevet tro gennem hele sit liv, og det fik han rig lejlighed

til at bringe frem i livet, da menigheden i Dybbøl — det berømte haardt prøvede Dybbøl — for 43 aar siden valgte ham til sin præst.

Saa var han da i 25 aar dansk præst i det danske Sundeved, og en god dansk og kristelig præst har han været, ret en mand ud af folkets midte og efter folkets hjerte, som talte med dets tunge, tænkte med dets tanke, følte dets lyst og nød som sin egen. Men han var tillige, det tør jeg nok sige, en præst efter Guds hjerte, der stod paa den rette, eneste kirkegrund, forkyndte det rene, uforfalskede Guds ord om synd og naade, ikke som den, der vilde smigre menigheden og dække over dens vildfarelser og daarligheder, nej, han talte altid djærvt og frimodigt, jævnt og kraftigt, og stræbte — om end i skrøbelighed — altid ærligt at være en tro hyrde i sin store og gode overhyrdes navn, ikke som den, der vilde herske over Herrens arv, men som et mønster for hjorden. (1. Petr. 5.)

Og hvad han saaledes stræbte at være for sine menigheder, først i 20 aar i Dybbøl, siden i Broager, det fik han lykke til at føre ud i en videre kreds, da kong Frederik den syvende satte ham til at være tilsynsmand for Sønderborg og Aabenraa provstier. Da var han ej blot min kære embedsbroder, men min foresatte, og det er ogsaa derom, jeg har mange gode minder, ogsaa derom jeg kan aflægge et sandt vidnesbyrd ved hans kiste. Han var vor ven og broder, men han var ogsaa en kyndig og dygtig, nidkær og besindig provst, og det ved jeg, at baade præster og menigheder agtede ham højt, modtog ham gerne og havde frugt deraf. Thi i Slesvig stift var provsterne virkelig tilsynsmænd, der ved de aarlige kirkevisi-

tatser skulde vaage ej blot over ungdommens undervisning, men ogsaa over præsternes forkyndelse og hele embedsførelse. Men ogsaa her var han paa sin plads som en dansk og kristelig tilsynsmand, og derfor er det rige og kære minder, som nu vælde frem hos mig, minder fra hine lykkelige aar, da kong Frederik, som vi troede, havde faaet leddet hængt i lave og havde sat danske præster til at prædike for de danske menigheder, der var glade ved, at de endelig var kommen til deres gode ret. Da lød de danske toner ved alle sammenkomster og højtider, og blandt dem ikke mindst »Karstensens viser og sange«, som folket saa godt forstod og holdt saa meget af, fordi det var dets egne toner og tanker. Ogsaa derom synger nu mindets fugl for mit øre, og derfor skal den gamle præst, provst og digter have tak, thi det var en god aand, hvoraf han sang, et kærligt og trofast dansk hjerte. — Ak, men der er vemod og smerte i disse minder, ikke blot fordi han er gaaet bort fra os, men ogsaa, og langt mere, fordi det synes os, at han er gaaet bort som en s l a g e n m a n d, ogsaa, og langt mere, fordi han og vi i 18 tunge aar har maattet se paa den tilstand, som efter vort gruelige nederlag nu hersker i hine egne, der var ham saa inderlig kære. Ja, hvor har han ikke elsket »sit Als«, hin kostelige perle i den danske krone, denne dejlige have, der stiger op »af Østerhavets vove«, smykket som en yndig brud. Hvor har han ikke jublet med sine kære Sundevedere over sejr og fred og gode dage! Og nu er alt dette tabt og spildt, og det er, som om hans værk, alle gode danskes værk, alt det blod og alle de taarer, som Slesvig har kostet os, skulde være spildt for stedse. Mange, mange har

følt det dybt, grædt og sukket og bedt med længsel; ingen har dog følt det dybere, ingen længtes inderligere end vor gamle ven, han som sang saa rørende for os:

»Nej, ej vi glemme vor moders røst,
og barnehjertet og fordums dage;
mens hjertet banker end i vort bryst,
vi længes, længes did hen tilbage!
Og haabet lever: Gud vil os høre
og aabne atter os hjemmets døre
og moders favn!«

Men det skulde ikke ske. Han maatte lukke sine øjne uden at opleve denne glæde, og derfor kan vi vel sige, at han synes at ligge fældet som en slagen mand.

Men lad os ikke synde i sorgen! Lad os lære netop af vor forudgangne ven at holde haabet levende til det sidste! Lad mig minde eder, alle hans venner, om et godt og sandt ord, et Gusdord, som apostlen Paulus udtaler om sig selv og alle dem, der stride for sandheden; han siger: »Vi er slagne, men ikke fortabte«, og atter i det samme brev: »Vi er bedrøvede, men dog altid glade«, og atter paa det samme sted (2. Cor. 4 og 6): »Vi er som de, der dø, og se vi lever!« Ja, vel er han, er vi alle slagne og »kastede haardt mod jord«, men vi er ikke fortabte! Vi tror jo ikke, at det er en skæbne, et blindt tilfælde, som har ramt os saa brat, men vi ved, at det er Guds haand, og vi elske denne haand, som er idel visdom og kærlighed, derfor har ingen lidt og stridt forgæves, som er af sandheden, og derfor er vi ikke fortabte. Vi er vel bedrøvede og kan ikke være andet, fordi vi savne og længes med smerte, men dog er vi tillige glade, altid glade, saa længe vi kan bede vort Fader-

vor og sige: ske din vilje! saa er vi glade i haabet, det friske grønne haab, som ikke beskæmmer. Og vel er han, vor gamle, ærlige ven og kampfælle, død, og vi skal alle dø om en liden stund; men dog siger vi: han lever, og vi skal leve! han lever i vore minder, i folkets hjerter, ligesom hans livsfriske sange vil leve paa dets tunge; men han lever ogsaa hos sin gud i himlen; han er død i troen paa kødets opstandelse og det evige liv, død i troen paa den livets fyrste, som fik døden under fod. Derfor kunde han sige med hans apostel: »Vi er som de, der dø, og se, vil leve!« Ti »den retfærdige af troen skal leve«, og han søgte ikke nogen anden retfærdighed end den af troen, troen paa sin frelsers død og liv og sejr. Derfor skal han leve, og derfor sige vi nu og altid Gud og faderen tak for alle ting i vor Herres Jesu Kristi navn. Amen«.

Derpaa talte Pastor Andreas Leth fra Middelfart.

»Min Adkomst til at tage ordet ved gamle provst Karstensens kiste søger jeg ganske særlig i den omstændighed, at jeg vistnok er den eneste tilstedeværende, som kan mindes den unge Kristen Karstensen, da han for over et halvt hundrede aar siden som en 21-aarig ungersvend gik med sine bøger under armen til skole i det minderige Ribe. Sent havde han begyndt paa studeringerne og maatte derfor fortsætte sin skolegang ind i den voksne alder. Jeg hørte dengang til smaadrene, som jo altid ser med en vis ærbødighed op til »de store«; men ogsaa hans mere jævnaldrende kammerater saa op til ham som til en førstemand blandt ligemænd, og han var da ogsaa den første i rækken af dem, som i aaret

1831 forlod Ribe skole for at gaa til universitetet. Allerede medens han var skolediscipel, gik der ord af hans digterbegavelse, og jeg husker endnu tydelig fra den tid, at jeg har set to stærke bind med skrevne digte af Kristen Karstensen. Aaren var allerede aabnet, som aldrig skulde høre op med at rinde. Vel blev han ikke en af de store skjalde, som sætter en hel tidsalder i røre og giver stødet til en ny livsbevægelse, men mange har han glædet ved sin fordringsløse sang, som af og til hæver sig til virkelig digterisk flugt. Hvor malende forstod han ikke at skildre sønderjydens længsel efter genforening med dets gamle fædreland, naar han synger:

»Han frejdig skuer frem mod den kommende dag,
 med haand over øjet han spejder imod pol;
 hvor Nordstjernen blinker, der venter han sin sol.«

Ja, han var ret egentlig Sønderjyllands sanger; der har han rod, derfra hans verden gaar. Ømt besynger han sit als, hvor han blev født, og sit kære Sundeved, hvor han tilbragte sine fejreste mandomsaar. Modersmaalets trange kaar og dets krav paa at genindsættes i sine naturlige rettigheder har han skildret i den prægtige sang: »Længe nok har jeg bondepige været«, som fortjener at høre med til de kvad, der »have den skæbne, de aldrig skal dø«. Og da den trange tid kom, da Danmark blev »brat af slaget rammet« ved Sønderjyllands tab, da ramte slaget ogsaa hans gamle trofaste danske hjerte, da rystede han paa sit graa hoved og klagede: »Eja, hvor man nu tumler med Sønderjydens land!« — da spurgte han baade sol og maane ad, naar de atter vilde skinne paa et samlet dansk folk. Gamle provst Karstensen var en ægte dansk sønderjyde af alsin-

ger bondeæt, og han svigtede ikke sin medfødte natur. Der var noget støt, ærligt og vederhæftigt ved hele manden; hans optræden var jævn og ligefrem, og jævnheden var parret med det humoristiske drag, der er saa ejendommeligt for den danske menigmand, og som han beholdt lige til det sidste. »Paa det jævne, paa det jævne, ikke i det himmelblaa!« kunde godt have været hans valgsprog, og dersom jeg skulde lægge et bibelord ind i denne mindetale, ved jeg intet mere passende end dette: »Lær mig at gøre din vilje, ti du er min Gud; lad din gode aand lede mig paa det jævne!« (Salme 143,10). Ja, han var en jævn, gæv dannemand, som havde hjerte for alt, hvad der var sandt og godt, og var villig til at lade sig føre i ledebaand af den gode aand, saavel af folkeanden, som af Helligaanden. Uden at vide eller ville det, har han tegnet et tro billede af sig selv, naar han synger i en af sine viser:

»Den sønderjydske bonde ej skifter sind og lød;
nej, dansk bli'r hans hjerte, hans fane hvid og rød.«

Gamle Karstensen skiftede ikke kulør; dertil var hans hjerte for sundt og kernedansk; han tonede aldrig fremmed flag, nej, dertil var »vor fane for gammel og for god«.

Men denne røde og hvide dug, som havde hans kærlighed, er ikke alene det danske flag, men det er ogsaa sejrspanen, hvormed den opstandne Frelser afbildes. At Kristi sejrspane er bleven det danske folkebanner, er i høj grad trøsteligt for os, om vi ellers løfte det højt og holde det i ære. Til det tegn er sejren knyttet, og det vidste vor gamle ven godt, naar han sang:

»Kristne, som har frelse funden
i Vorherres Jesu navn,
fra hvem naaden er oprunden
i Guds milde faderfavn!«

I den kreds, der har gjort det lyksalige fund, som hedder frelse, og for hvem guds naades sol er gaaet op i Jesus Kristus-navnet, tør vi nok tælle ham med. Ja, Gud vil aabne sin milde faderfavn for sin gamle mødige tjener og give ham en sød hvile og en ærefuld opstandelse.«

Paa blomsterstrøede vej førtes liget til graven, hvor sønnen forrettede jordpaakastelsen og derpaa takkede alle for den kærlighed, der var vist hans gamle fader.
